

Univerzita Pardubice

Fakulta filosofická

Filosofická východiska lidských práv v díle Boženy Komárkové

Leonid Selivanov

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Leonid Selivanov**
Osobní číslo: **H09513**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Filosofický východiska lidských práv v díle Boženy Komárkové**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude věnovat otázce lidských práv v díle Boženy Komárkové. Přiblíží jejich filosofická východiska a poukáže na aktuálnost odkazu této české myslitelky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Komárková, Božena. Původ a význam lidských práv. Praha: SPN, 1990.
Komárková, Božena. Sekularizovaný svět a evangelium. Brno : Doplněk, 1993.
Komárková, Božena. Tolerance jako podmínka života. Spisy Boženy komarkové, sv.č.6. Heršpice: Eman, 1999. Komárková, Božena. O svobodu svědomí. Spisy Boženy komarkové, sv.č.4. Heršpice: Eman, 1998. Keřkovský, Pavel.Řeč filosofické a biblické reflexe - problém spravedlnosti a lidských práv v díle Boženy Komarkové. Jihlava: Mlýn, 2005.

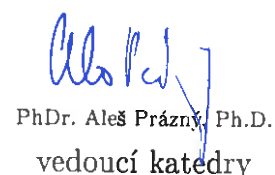
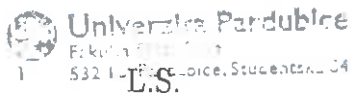
Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. 5. 2012

Leonid Selivanov

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Aleši Praznému, Ph.D., za jeho podporu, mnoho cenných rad při vedení bakalářské práce a pomoc při obstarávání literatury. Dále bych rád poděkoval své rodině za podporu při studiu. A v neposlední řadě Hospodinovi za dostatek vůle a síly při zpracování práce.

Anotace

Tato práce se zabývá sledováním vzniku a vývoje pojmu lidských práv v průběhu dějin v díle křesťanské filosofky Boženy Komárkové.

Jsou lidská práva úkolem každé generace a společnosti? Jejich vývoj k dnešní podobě byl ovlivněn reformací, společenskou, hospodářskou a politickou situací v Evropě a osvícenským racionalismem.

V první a druhé kapitole se věnuje obcím v dílech antických filosofů, zvláště Platónové a Augustinové obci. Jaká práva zde existovala a jak byla chápána. Třetí kapitola se zabývá problematikou práva v novověku. Jeho současnou situací a následnými změnami jeho významu, na něhož měla velký vliv reformace, která se ukázala jako jeden z určujících faktorů na pojetí práva.

Čtvrtá a pátá kapitola pojednávají o teologickém vlivu a pravděpodobném zrození pravého pojetí práva s důrazem na biblickou tradici.

Klíčová slova: Lidská práva, reformace, svoboda, přirozené právo, smlouva, osvícenství.

Annotation

This thesis deals with observation of formation and evolution of the concept of human rights in the course of history in the work of a Christian philosopher Božena Komárková.

Are human rights a task of each generation and society? Till these days their development has been affected by reformation, social, economic and political situation, as well as enlightenment rationalism in Europe.

In the first and the second part, the thesis focuses on the communities in the works of ancient philosophers, especially Plato and Augustine's communities. How did these communities look like, what rights used to exist there and what they used to mean. The third part deals with the questions of rights in New Age, the current situation of the rights and resulting changes of their meaning, as they have been affected by reformation, which appears to be one of the determining factors in the concept of rights.

The fourth and fifth part concerns the theological influence and probable birth of the real concept of rights with an emphasis to biblical tradition.

Key words: human rights, reformation, liberty, natural right, accord, enlightenment.

Obsah

1. Úvod.....	9
1.1. Platónova obec v antickém sociálním kontextu.....	10
1.2. Rozvrstvení společnosti	11
1.3. Zajištění harmonie společnosti skrze výchovu.....	13
1.4. Spravedlnost a svoboda v polis u Platóna.....	15
1.5. Pojetí demokracie u Platóna	17
2. Augustin – antický reformátor a jeho dvojí obec.....	17
2.1. Obec pozemská	18
2.2. Existence Boha a vůle v pozemské obci u Augustina.....	19
2.3. Augustinovo pojetí společenství, vladaře a vládnutí.....	21
2.4. Augustinovo přirozené právo.....	22
3. Vliv americké a francouzské revoluce na pojetí práva a na politický život v Evropě	25
3.1. Vliv reformace na přirozené právo.....	26
3.2. Gradace práv ve prospěch lidu vůči státu	27
3.3. Degradace práv církve	28
3.4. Vývoj vztahu mezi státem a právem člověka od antiky po reformaci	29
3.5. Tolerance a její nezbytnost	32
3.6. Pravda	33
4. Biblický základ řeči zákona/práva	35
4.1. Zařazenost Komárkové k biblickým autorům/mluvčím	36
4.2. Biblická socialita a zvěstování.	36
5. Teologická řeč zákona/práva jako klíč pro porozumění lidským právům.....	37
5.1. Teologická řeč a její přínos pro pojetí práva v antice.....	39
6. Racionální řeč zákona/práva a biblický základ spravedlnosti u Komárkové.....	40
7. Závěr	44
8. Bibliografie.....	45

1. Úvod

Božena Komárková prožila dlouhý život jako odpovědný člověk, křesťanka a filosofka. Za jejího života probíhaly určité události světového měřítká, které měly velký vliv na postoj této ženy především k oblasti lidských práv, ale i na život jako takový. Život má být žit spravedlivě a žit v první řadě zodpovědně před Bohem. Její život ovlivnila ve velké míře válka se všemi důsledky. Právě to sehrálo velkou roli v oblasti víry v Boha a vztahu k filosofii. Ve vězení zažila hrůzy nacistických krutostí, ale i lhostejnost, ba až samozřejmost, s níž se obyčejní lidé stavěli k neštěstí svých bližních. Pocítila i politické pronásledování až hrozby ze strany válečného i poválečného režimu. To vše ji přinutilo znovu se zamyslet nad, v té době zdánlivě samozřejmými, jevy jako jsou zejména lidská práva. Ve svých zkoumáních po předpokladech lidských práv zjistila a potvrdila, že lidská práva nejsou samozřejmostí, nýbrž úkolem, který vyvstává před jednotlivým člověkem i každou generací.

Božena Komárková ukázala nejen vývoj práva a jejich sociální rozměr, ale i jejich počátky. V této souvislosti podrobněji zkoumá pojetí obce u antických myslitelů, Platóna a Augustina. Právě v nich spatřuje počátky práva a předpoklady mnoha pozdějších koncepcí společnosti. Analýzou díla Platóna a Augustina rovněž ukazuje, jakou inspirací byli tito myslitelé pro pozdější věky, a to nejen v oblasti práva, ale i v otázkách společenských věd vůbec. Toto jsou kořeny především evropského pojetí práva. Avšak ty nejsou jediné. Komárková považuje za nezbytné zkoumat samotné základy, na nichž byl vybudován pojem člověka, svobody, rovnosti. Autorka sleduje realizaci těchto pojmů v dějinách a upozorňuje na to, že lidská práva nejsou něčím, co k člověku náleží přirozeně, nýbrž o co

má usilovat v každé generaci a co se člověku zjevuje jako úkol hodný pouze jeho. Významnou roli v tomto sehrála především křesťanská reformace, ale i sociální, hospodářské a politické proměny moderní doby.

1.1. Platónova obec v antickém sociálním kontextu

Platónova obec představuje článek, který spojuje člověka a všehomír. Pro antického myslitele je politeiá tím, co bytostně náleží do vesmíru; její přítomnost je tím místem, kde se uskutečňuje nejen lidský život, ale i jeho metafyzický smysl. Politeiá je měřítkem blaha jedince a sama je totéž, co vesmír ve větším měřítku. Platón ji uvádí jako živou bytost, jako organismus, který je naprosto soběstačný, není tu nic, co by bylo nedostačující.

Jak se ale jeví Platónova obec B. Komárkové? Může o ní říct, že je plná svobody a práv v moderním významu tohoto slova? Komárková píše, že politeiá je pevnou strukturou, do které jsou lidé zasazeni, spoutáni jednotou nedělitelného života, který je zároveň zárukou jeho plnosti a dokonalosti¹. Keřkovský podobně dodává, že „takové řády pouze zařazují jedince do určité struktury kosmu a přiřknou mu pevné a přirozené místo“² a dále ukazuje, že podle Platóna³ harmonický celek světa dává najevo, že člověk jednak do něj je zařazen, do určité skupiny, a také naznačuje, jakým způsobem je zařazen. Již svým narozením se člověk zařadí to příslušné skupiny a je vybaven určitými dovednostmi; v lidské moci je pochopit a přijmout, že je mu přisouzena určitá role, která se od jeho společenské vrstvy očekává.

---

¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 36.

² KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 329.

³ PLATÓN, Ústava, s. 105.

1.2. Rozvrstvení společnosti

Jednotlivé třídy společnosti nesou v sobě jednotlivé úkoly pro tak stanovenou obec. Tak například fyzická práce byla přiřazena nejnižší vrstvě obyvatel. Platón toto rozšiřuje na celý hospodářský systém pro fungování obce,⁴ ve kterém bylo za opovržení prohlášeno shromažďování majetku a peněz, což nebylo rozhodně údělem vyšších, šlechtnějších vrstev. A tak se majetek, v pojetí Platónovy obce, stává společným. Společným tu byl ovšem nejen majetek, ale i ženy a děti.⁵ V případě majetku, jak Platón zdůvodňuje, by existovala možnost, že by uvrhnul duše občanů dolů k jejich nebytí. Kladná stránka koncepce je ta, že společným majetkem je posílena společenská jednota. Neboť jestliže obec ztratí jednotu, která by byla zapříčiněna majetkem, přestává být obcí. V takové obci, jak tvrdí Komárková, člověk nemá žádná práva v moderním smyslu, není zde tou metafyzickou entitou,⁶ která by byla nezávislá. Obec sama je tu jakoby touto osobností. Jedinec je zde součástí obce a je dovršen právě touto obcí. Co se týče práva na rodinu a rodiny samé, její funkce je pouze podřadná a souvisí s biologickou funkcí, která jí byla ponechána. Ale i toto, mimo vlastnění rodiny, by mělo náležet nejzdatnějším jedincům.⁷ Tímto nejspíš Komárková ukazuje, že již u Platóna jsou zárodky myšlenky, kterou sděluje ve své filosofii: právo nenáleží přirozeně těm nebo oněm, nýbrž je třeba o něj usilovat. Na tomto principu je možno také sledovat Platónem pochopené rovnocenné sociální postavení mužů a žen.⁸

O strážcích/bojovnicích jako o střední vrstvě obyvatel Platón píše,⁹ že právě jich se týká především zákaz soukromého majetku, neboť ustrojení

---

⁴ PLATÓN, Ústava, s. 51.

⁵ PLATÓN, Ústava, s. 151.

⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 41.

⁷ PLATÓN, Ústava, s. 153-154.

⁸ PLATÓN, Ústava, s. 148.

⁹ PLATÓN, Ústava, s. 105-106.

jejich duší¹⁰ předpokládá, že lesk drahého kovu nebude je svádět. Nebudou tedy tíhnout k majetku jakožto k něčemu, čeho se jim nedostává, jak tomu bylo podobně myšleno s láskou, kdy toužíme po tom, co nemáme, neboť podstata jejich duší sama je z drahého kovu, a tak jedinou starostí, která jim náleží, je pečovat o ctnost. Ctnost tu však není jen cílem jejich snahy, obrany, ale i prostředkem k obraně. Proto je především pro ně určena výchova múzická, která se kromě výchovy fyzické podílí na jejich snaze po dosažení harmonie tělem i duchem.¹¹ V jejich životech se měla osvědčit statečnost představující trvání na tom, co je rozumné a správné. Tento bojovník, jak je Komárkovou poznamenáno,¹² zná pouze společenství a je osvobozen od starostí o denní chleba, o všechno, čím by jeho duše byla tažena dolů. Tato kasta je tou, odkud vzchází poslední kasta, nejdokonalejší z nejdokonalejších a těmi jsou milovníci pravdy – filosofové, kteří mají obci vládnout.

Vládcové obce, filosofové, jsou těmi, kteří bdí nad celou obcí a řídí životy ostatních občanů k nejvyššímu jsoucnu - Dobru, které jsou schopni spatřit pouze tito z poslední kasty, a tedy vědí, co je pro lid dobré a kam ho vést. Filosof je současně občanem i vládcem, a tak vlastně kompenzuje vzhlížení ke jsoucnu starostí a vládou nad obcí. Ve filosofech Komárková viděla zvláštní a zřejmě nezbytnou vrstvu, o které říká, že je „určena k intelektuálnímu i morálnímu vůdcovství, jež společnost nejen zachovává, ale ukazuje cestu k pravým životním cílům“.¹³

Vznik takové rozvrstvené společnosti byl způsoben hierarchickým odstíněním drahých kovů. A jak mínila Komárková, Platónovy kasty jsou výrazem bytostného rozdílu lidských přirozeností.¹⁴ Tím nepoukazuje na

---

¹⁰ PLATÓN, Ústava, s. 107.

¹¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 43.

¹² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 44.

¹³ Božena Komárková a její hosté. Heršpice: Eman, 1991, s. 146

¹⁴ Božena Komárková a její hosté. Heršpice: Eman, 1991, s. 145.

jejich původ rodu, ale těmito kastami jsou stmeleni lidé se stejnými možnostmi, stejným chápáním, z čehož se dá odvodit i to, že mají stejné potřeby. Stejně tak jako tomu je i u kovů – stejné vlastnosti, výskyt i charakter. Tyto kasty jsou ovšem otevřené. „Ve starověké polis mohlo dojít ke změně přiřazení ke kastě prostřednictvím omilostnění, vykoupení nebo získáním občanství“, jak dodává Keřkovský.¹⁵ Jejich podstata vyjadřuje to, jak blízko jsou nejčistšímu jsoucnu. A tak i během svého života si lidé mohou měnit své zařazení.

1.3. Zajištění harmonie společnosti skrze výchovu

Tak promyšlená obec může, ba dokonce musí existovat a setrvat harmonicky a rytmicky pouze tehdy, když jednak nesmí být příliš rozsáhlá, aby neztratila svůj harmonický celek, jednak každý z jejího společenství zastává pouze jednu funkci, jediný cíl, kterému by se věnoval plně; přirozenost člověka totiž odpovídá jedné funkci, jedné úloze. Takový subjektivní úkol každého člověka podle Platóna¹⁶ vyplývá ze zmíněného bytostného rozdílu mezi lidmi, který je závislý na ontologické struktuře univerza, jež dává obci její rysy, řád a strukturu.

Každý prvek univerza má určenou hodnotu, která je dána¹⁷. Aby obec získala svou nejlepší podobu, musí být nejen v dokonalém poměru, matematicky vyjádřeném, kdy celek se ukáže jako matematická harmonie. Také zde není sám pro sebe ani člověk, který nabývá své pravé podstaty v takovém celku. Jako nejdůležitější cíl obce se ukazuje její blaho, od kterého se odvíjí i blaho jednotlivého člověka. Proto zde není přípustná sobecká existence člověka. Projev takové sobecké existence by se jevil jako zhoubný nádor pro společnost, neboť člověk existuje ve spojení s celkem,

---

¹⁵ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 302.

¹⁶ PLATÓN, Ústava, s. 52.

¹⁷ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 308.

např. sňatek, plození dětí, umění, filosofie nebo náboženství. Komárková tento řád komentuje následujícími slovy: „Tak žije obec v souladu s vesmírem, její harmonie je důkazem, že odpovídá zákonům kosmu a že její kruhy probíhají souběžně s okruhy vesmírných těles“.¹⁸

Platónovo pojetí obce má za úkol uspořádat občany v souladu s vesmírným rytmem. Toho lze dosáhnout správnou výchovou, která posléze splyne s principem pravdy. Důvod pro správnou výchovu je ten, že pouze nesprávná výchova způsobí jedincův nesoulad s objektivně platnými řády. V důsledku toho by byl započat odpor, nejdříve soukromě a posléze i veřejně, rodičům, úřadům a zákonům, které ve spojení se spravedlností se jeví jako kodifikovaná ctnost. Takové zákony jsou dokonce tím, co utváří z Platónova pojetí obce sakrální instituci, neboť je v nich nesen obsah morálně-náboženský.¹⁹ Výchova a státní zřízení se tak stávají pevně spjaté.

---

¹⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 37.

¹⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 39.

1.4.Spravedlnost a svoboda v polis u Platóna

Na první pohled se tedy může zdát, že taková obec je totalitní jednotkou bez svobody jednotlivce, opak je ale pravdou. Není zde sice svobody a spravedlnosti v moderním pojetí, ale v Platónově rozhodně ano. A pokud ano, pak bychom se měli ptát, v čem tkví taková svoboda a spravedlnost?

Komárková se o této spravedlnosti vyjadřuje takto: „ Kosmická rovnováha takové obce, kde každý koná své a ponechává jiným, co jim vzhledem k jejich přirozenosti náleží, jest její spravedlnost. Spravedlnost ve smyslu kosmické harmonie je nejvlastnějším projevem státního života. Je výrazem dokonalosti jak jedince, tak obce, a proto současně jejich posláním i cílem“.²⁰

Správná funkčnost obce se projevuje tím, je-li toto vše dodrženo a zachováváno. Zákony obce pak, píše Komárková, jsou odrazem správného rytmu a harmonie. Při tom všem v takto rozvrstvené společnosti si lidé nejsou rovni, neboť je to přirozený důsledek řádu. Každý člověk tak náležel určité třídě, měl se spokojit s tím, co měl a takové zařazení do společnosti mu přidělovalo určitou formu přiměřeného jednání – každému, co jeho jest. Přesto to vše bylo shledáno jako spravedlivé a rozumné, neboť odráželo vesmírnou stabilitu a jeho uzpůsobení, sám vesmír přitom byl viděn jako rozumný, a tak se tomu nemohlo oponovat. Stabilita a uspořádání se zde jeví jako ona svoboda a zařazení do řádu. Nestabilita a nejistota pro antického člověka se jeví jako Chaos. U Platóna dochází ke splynutí ontologie a etiky – co bylo, to tak i mělo být.²¹

Jelikož antická polis byla místem, kde se uskutečňoval život člověka a místem, které nezná eschatologie, neboť sama jí je, je zde svobodou

---

²⁰ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 38.

²¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 22.

konformita s řádem univerza a svoboda v moderním pojetí tu nemá místa. Svoboda, jak je chápána námi, představuje v polis zvůli, anarchii, ovládání svými pudy, libovůli a konečně hřích a náboženskou vzpouru, proto zde nemohlo být práva, jak ho známe my, neboť právo je řádem, ve kterém je zakotven lidský svět. A zároveň není možné bez existence svobody, která se ukazuje jako předpoklad pro subjekt a vztahy mezi subjekty²² a člověk v takovém řádu není determinován vnějšími podmínkami, jak tomu bylo v polis. U Platóna vidí Komárková svobodu jako vnitřní shodu s objektivními zákony. „Svoboda neznamena možnost jít za subjektivními cíli, ale ochotu k cílům objektivně daným“.²³

V Platónově uspořádání státu je tedy cizí a nesprávné tvrzení, že jeho pojetí státu uznává právo na rovnost, svobodu a že zde jedinec může plně rozvinout své nadání. „Tak jako tu není nároků, není tu ani práv, ba ani povinností, není tu vztahů, jejichž základem je vůle. Vůle je rovná pudy, její řádotvorná role prostě neexistuje“.²⁴ Komárková byla přesvědčena o tom, že lidská práva mohla být vytvořena na základě něčeho, co by vypovídalo o obdarovanosti každého člověka lidskou důstojností,²⁵ čemuž řecká polis příliš nenasvědčovala. Pro lidská práva hledala předpoklady především v duchovních a právních předstupních v průběhu dějin, v dobách každého náboženského probuzení, kdy takové předstupně jsou dobře rozeznatelné, a bez kterých by nebyla ani pozdější Deklarace lidských práv z amerického kontinentu.²⁶

---

²² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Dvojí zákon. In *Sekularizovaný svět a evangelium*, s. 49

²³ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 47.

²⁴ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 50.

²⁵ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, 128.

²⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *O dvojitým individualismu*. In *Lidská práva*, s. 47.

1.5. Pojetí demokracie u Platóna

Komárková se rovněž zmiňuje o demokracii, jak ji myslel Platón, aby ukázala, jak věci, které souvisí s právy člověka, byly myšleny původně a jak v dnešní době. Demokracie v Platónově pojetí a v pojetí moderním se výrazně liší. Pro člověka v současné době demokracie představuje především deklaraci lidských práv, hesla francouzské revoluce, svobodu, rovnost a jejich uskutečnění. Ovšem pro Platóna demokracie představuje popření všeho výše zmíněného.²⁷ Pro něj je chaosem a vyzdvihuje rovnost mezi lidmi tam, kde podle něj nemůže být. Podstata rovnosti takové demokracie tkvěla v tom, že viděla každého člověka jakožto člověka s přirozeně dobrou vůlí, a tak rovnost byla pojatá jako stejná příležitost k morálnímu sebeurčení, takové přesvědčení bylo později v různých podobách zaneseno do ústav jako suverénní vůle lidí, která svou povahou směřuje k dobru.²⁸ Takto pochopená demokracie se vykládala jako nejlepší státní zřízení. Platón viděl hodnotu člověka v jeho rozumových schopnostech, kterým se neustále učil, a tak získával podíl na nejvyšším jsoucnu, a tím se mu sám připodobňoval a morálně žil a byl hodnotný. Demokracie v moderním pojetí viděla hodnotu člověka právě v opačném, v něčem, co již bylo dáno. Proto má pro antický svět charakter defektu.

2. Augustin – antický reformátor a jeho dvojí obec

K Augustinovi se Komárková obrací z několika důvodů. Hlavním z nich je, že v jeho díle je fakt společenství jako výsledek smlouvy, což je pro autorku velice důležité a s čím pracuje i dále. A vidí tuto kontinuitu i na

---

²⁷ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 46.

²⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, tamtéž.

počátku reformace jako její nezbytnou součást. Na základě čeho ale je autorkou vnímána důležitost tohoto fenoménu a co upoutalo její pozornost na Augustina?

Komárková poukazuje na to, že Augustin zpracoval teorii o dvojí obci, kterou již před ním připravoval Platón, když empirické obci postavil dokonalost své politeie. Podstata takových obcí, které představil Augustin, tkví v metafyzickém původu²⁹ a jejich zdroj je víra nebo nevěra.³⁰ Oboje ovšem jsou dobré, neboť jsou dílem Boha ať už v jakémkoliv smyslu. Ačkoliv zdrojem je víra nebo nevěra, rozdíl mezi oběma obcemi spočívá v usměrnění vůle, kdy jednou obcí skrze usměrňování vůle je vyjádřena láska k Bohu a druhou láska k sobě. Jedná se o obce Boží a ďáblou, ke kterým se člověk sám hlásí svým životem a jednáním z obce pozemské, kde pobývá a svým pobytem v ní odkazuje k nebeské obci. Té nemůže dosáhnout ctností, ale díky zásahu Boha, kdy člověk je proměněn v nové stvoření.³¹ Tyto dvě obce, Boží a ďáblou, neexistují přímo, ale jsou kategoriemi, kam se člověk zařazuje.

2.1. Obec pozemská

Pozemská obec přesahuje daleko svůj smysl, když byla založena Kainem.³² Je sice městem člověka, který zhřešil, ale právě zde je ukrytý i paradox. Pozemská obec je místem, kde se uskutečňuje lidský život a kde existuje společenství. Nabízí se zde prostor pro volní rozhodování a pro svobodu jako těžký dar³³ a lidská práva jsou závazkem právě takové svobody, která je zároveň podmínkou dalších vyšších hodnot, což v Platónově politeie nebylo ani přípustné. „Vůle zde není chápána jako slepá vášeň, nýbrž jako

---

²⁹ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 1, s. 597.

³⁰ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 416.

³¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 53-54.

³² BIBLE. Genesis, 4:1-16.

³³ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Lidská práva a křesťanství*. In *Lidská práva*, s. 95.

záměrné a rozumné rozhodování“.³⁴ Jelikož je to obec, která byla založena člověkem, Kainem, který se jeví bytostně jako hříšník a kterému bylo odpuštěno, stojí tato obec před Bohem, a tak sama nenese eschatologickou ani absolutní povahu. Taková pozemsky omezená obec má své kladné úkoly a je možno uvažovat o úloze státu. Má dbát na spravedlnost a mír, tyto úkoly obce nejsou dány její strukturou, ale samým Bohem, a proto Augustinovi jde o to, aby je pozemská obec správně dodržovala a především je zajišťovala.³⁵ Augustin zároveň píše, že pro pozemskou obec jsou zákony tíhou,³⁶ neboť, podle Komárkové, jsou jí ukládány, a tím se liší od nebeské obce, ve které tíha a nechuť k zákonům je nahrazena vstupující do ní láskou a dobrovolností.³⁷ Stejně tak jako kladný charakter, má pozemská obec i charakter záporný. Jakožto obec založena hříšníkem, je pro ni příznačný hřích, který v ní působí, ale není trestán, a který se projevuje jako rozdělení, které je řazeno podle zájmů, cílů a vztahuje se především k milování pozemských hodnot, jako jsou bohatství, moc, sláva nebo i ctnost.

2.2. Existence Boha a vůle v pozemské obci u Augustina

I pro Platóna jsou charakteristické rozdíly, avšak u něj jsou tyto rozdíly způsobeny tím, k čemu lidská přirozenost tíhla, kdežto u Augustina byly rozdíly zapříčiněny usměrněním vůle, která byla zanesena Augustinem do jeho pojetí obce proměnou Ideje, ze které se stává živý Bůh, a tím vykročuje za platonské pojetí světa. Existencí Boha se mění i pohled na člověka, který se stává volně jednajícím a rozhodujícím subjektem³⁸ a který získává Jeho některé vlastnosti, konání a vůli, díky které se může podílet na milování bližního a Boha, což je projev Augustinova pojetí blaženosti,

---

³⁴ KEŘKOVSKÝ, PAVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 236.

³⁵ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 71.

³⁶ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 417.

³⁷ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 55.

³⁸ KEŘKOVSKÝ, PAVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 193.

podle Keřkovského.³⁹ Protože se stává obrazem Božím, stává se bohupodobným, k takové vlastnosti se pojí svoboda jako nutný atribut.⁴⁰ Komárková ve spisech Augustina zahlédla právě toto pojetí člověka, vůle, které je běžné pro biblické autory, v čemž viděla veliký rozdíl od platoniků, jak dodává Keřkovský.⁴¹

Augustin se odlišil od Platóna tím, že odepřel státu funkci poslání, ponechal mu funkci utilitární. Protože je tato obec Bohem chtěná a není přirozená, neexistují nějaké pořádky předem dané nebo určené. Ani vladař nemusí být křesťanem, není to nutné, aby jím byl, ale protože právě nějaká ustanovení zde nejsou daná, požaduje Augustin, aby byla nějaká zavedena. Tím, že lidé se sami rozhodují pro to, kam budou náležet, zda do obce Boží, anebo d'ábelské, přestává obec pozemská mít moc výchovnou, pastýřskou nebo donucovací, kdy by vladař požadoval dodržování něčeho, co on sám uzřel jako vhodné a správné.⁴² Je-li takto uvažováno, lze dojít i k úloze státu podle Augustina, a tou je snaha o mír.⁴³ V takové obci je zákon něčím nuceným, má formu nucené poslušnosti a je mu tíhou. Mimo funkci poslání odepřel Augustin státu i funkci sakrální nebo duchovní, což bylo především dáno zákazem uctívání model.⁴⁴ To bylo ustanoveno Bohem skrze Mojžíše a přidalo více na suverenitě lidu ve středověku, a tak i vladaře odmítal vidět jako toho, kdo zosobňuje Boží vůli a kdo se jeví moudrým,⁴⁵ aby ji nahlížel, neboť vůli Boží nejsme schopni zahlédnout, ani jí porozumět.⁴⁶ Z individuí takového státu učinil Augustin zájmové společenství bytostí.

---

³⁹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 215.

⁴⁰ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Svoboda občana a státu. In *Lidská práva*, s. 108.

⁴¹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 168.

⁴² KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, 233.

⁴³ Augustin. O Boží obci, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 81.

⁴⁴ BIBLE. Exodus, 20:4-5

⁴⁵ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 170.

⁴⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 61.

2.3. Augustinovo pojetí společenství, vladaře a vládnutí

Zvláštní místo je uděleno smlouvě, o které se Augustin zmiňuje na více místech. Podle něj jsou jakákoliv společenství, ať je to už obec nebo společenství zlodějů, výsledkem smlouvy,⁴⁷ která je sama o sobě příznačná především pro křesťanský svět, kdy Bůh uzavírá s hebrejským lidem smlouvu, stejně jak to vidí i Komárková.⁴⁸ Odtud Augustin, pole Komárkové, zřejmě odvozuje, že podstata smlouvy „má svůj bytostný základ v metafyzické podstatě člověka, v jeho určení k společenství, tkvící přímo v jeho přirozenosti stvořené od Boha“.⁴⁹

Augustin se o ústavní formě vyjádřil tak, že jelikož ztratila možnost určovat lidský život, stala se obyčejnou formou spravování a tedy je dobrá jakákoliv forma.⁵⁰ Nyní bude záležet pouze na okolnostech, které nastanou, aby byla vybrána správná ve významu vhodná forma takového vládnutí, kdy bude zajištěn mír a řád. Sám se přikláněl k současné formě vlády, k monarchii spravované císařem, aniž by ji nějak zdůvodňoval. Císaře shledal, jako i jiné vladaře, jako toho, komu bylo vládnutí propůjčeno⁵¹ a kdo tedy vládl z dopuštění Božího. Tady je vidět možný zárodek pozdější myšlenky, která se začala projevovat ve středověku, při reformačních bojích, že král nebo vládce nemá absolutní moc a může být svržen, pokud nekoná a nečiní svou povinnost správně.⁵² Vladař tedy v takovém státu, pojatým Augustinem, je pod zákonem Božím, což ovšem neznamená vladařovu všemohoucnost a už vůbec ne, že statní zřízení takové, jaké je, musí takovým i zůstat. Odvolává se na myšlenku, že lidé, stejně jako

---

⁴⁷ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 1, s. 186.

AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 83.

⁴⁸ Božena Komárková a její hosté. Heršpice: Eman, 1991, s. 152.

⁴⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 56.

⁵⁰ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 1, s. 267.

⁵¹ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 1, s. 230.

Bible. Římanům, 13:1.

⁵² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 91.

národy se mění a mění se i jejich forma vládnutí spolu se zákony. A pokud se snaží více o obecný prospěch všech, je jim Bohem dovoleno spravovat úřady a zastávat určité funkce. Pokud si hledí více soukromého zájmu, je dobré, když vláda je určena více nebo jednomu člověku.⁵³ Poprvé tak byla vyslovena zásada, že lidovláda je hodnotnější formou vlády. Neboť v podstatě této myšlenky tkví názor, že každá forma vlády je dobrá, pokud to je v souladu s okolnostmi. „Moderní demokracie jsou naopak budovány na principu lidu jako morální síly, která vykonává kontrolu nad nositeli politické moci“.⁵⁴ Vzhledem k tomu, že pro křesťana je důležitá láska k Bohu, je pro něj přirozené, aby stát měl demokratické uspořádání a lid se podílel na tom, co náleží Bohu, a činil tak v souladu s Jeho vůlí.⁵⁵

2.4. Augustinovo přirozené právo

Augustinovi není cizí přirozené právo,⁵⁶ i přes to, že k tomuto závěru byl veden především křesťanstvím, aby odůvodnil myšlenku kosmopolit, kdy rozděluje celý lid na menší formy spravování, aby onomu spravování bylo ulehčeno ve správě. Veden k takové myšlence byl vizí rodinného života, kdy analogicky jako v obci, spravované patriarchátem, rodiny představovaly jakousi funkční jednotku, v níž vládl přirozený řád, jak ho později představovalo i osvícenské myšlení.

Uspořádání podle přirozeného práva bylo vidět již z pojmu spravedlnosti (každému, co jeho jest), která pro Augustina znamená i dodržování Božího zákona,⁵⁷ a z etického a ontologického splynutí do jednoho, kdy to, co bylo,

---

⁵³ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 61-62.

⁵⁴ Božena Komárková a její hosté. Heršpice: Eman, 1991, s. 152.

⁵⁵ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 62-63.

⁵⁶ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 412.

⁵⁷ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 414.

AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 423.

bylo zároveň nutné. Tento pojmový monistický objektivismus⁵⁸, kde logika, ontologie i etika jsou si rovné a kde materie a forma splývají, je základna, na které bylo vybudováno pojetí přirozeného práva.

Takovým pojetím práva, kdy ho každá filosofická větev chápala prakticky jinak, kdy „Platón z toho vyvodil přirozené rozdíly mezi lidmi, Aristoteles z podobného hlediska zdůvodnil oprávněnost otroctví, stoikové učinili obsahem přirozeného práva rovnost a svobodu“,⁵⁹ bylo předznamenáno další jeho pojetí. Tak ho především chápali i stoikové. Tak ho přijali i Římané, kdy tohoto práva využili k dispozici a vlastnění soukromého majetku. Takto bylo sice pochopeno, jak píše Komárková,⁶⁰ jako subjektivní právo, ale subjekt jako takový zde ještě není.

Křesťanství přejalo rovněž později přirozenoprávní teorii, ačkoliv pro něj je cizím a svou přirozeností od ní se odlišuje.⁶¹ Augustin ovšem také tuto teorii převzal a ono toto pojetí se stalo základem jeho úvah a některých děl. Bůh se u něj stává centrem, bez něhož není řád možný. V takovém řádu se člověk stává někým, kdo je obdařen vůlí, která způsobuje, že řád je převrácen, pokud člověk neovládá svou tělesnou složku složkou duchovní. Díky vůli se člověk nestává jen osvobozeným od zařazení do kosmického řádu, ale stává se především subjektem a získává tak možnost mravního sebeurčení, při kterém člověk vnímá zákon Boží, kdy se buď, jakožto subjekt, rozhoduje pro Boží vůli, anebo ji zamítá.⁶²

Autorka chtěla tedy ukázat, že Augustinův přínos je jeho ryze subjektivní produkt filosofie. Je také možné, že se snažila poukázat na důležitý vliv biblické tradice? Komárková Augustina zhodnocuje kladně a při studiích se jí zřejmě ukazuje, že v jeho dílech je možno spatřit předpoklad pro vznik

---

⁵⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, 62-63.

⁵⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, tamtéž.

⁶⁰ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 64

⁶¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Přirozené právo a křesťanství*. In *Sekularizovaný svět a evangelium*, s. 19.

⁶² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 64-65

lidských práv. Ten je možný právě díky biblické tradici.⁶³ U Augustina tak Komárková vidí, jak se proměnil pojem přirozeného práva z objektivně platného na subjektivní záležitost. Přirozený zákon posléze ztotožnil s Desaterem,⁶⁴ a subjektu tak byla dána svoboda, která později byla liberalismem pochopena nesprávně jakožto odvozenou spolu s rovností od stoických filosofů. Byla pouhou formou, obalem, neboť ve stoickém znění zahrnovala svobodu filosofickou, nikoliv politickou. Stejně tak i rovnost, která byla stoiky chápána jako stejnost rozumové podstaty. Oba dva pojmy se staly později díky takovému porozumění hesly francouzské revoluce.⁶⁵ Tyto dva pojmy jsou výrazem stavu lidské bytosti, které neměly co do činění se sociální skutečností lidí, kdy jde o osobní nárok na svobodu. Taková svoboda nebyla dosud objevena. A aby k tomu došlo, říká Komárková,⁶⁶ musí člověk pochopit, že stát je dílem člověka. Stane se tak, až člověkem bude pochopeno, že jeho bytí, existence je pouze v rukou Božích a pouze Jemu patří. K takovému porozumění se nepřispělo obyčejným vývojem, ale krví mučedníků na počátku křesťanství.

Komárková touto prací o Augustinovi dokazuje, že určité intelektuální návyky měly na filosofickou tradici a teologii velký vliv a tedy neoznačila Augustinovo přeformované myšlení s ohledem na vůli a svobodu za omyl, nýbrž za „vliv biblického voluntarismu, personalismu a biblického pojetí Boha“,⁶⁷ jak to označil Keřkovský.

---

⁶³ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 166-167.

⁶⁴ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 65

⁶⁵ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 66

⁶⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 67.

⁶⁷ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, 166-168.

3. Vliv americké a francouzské revoluce na pojetí práva a na politický život v Evropě

Božena Komárková věnuje velkou pozornost reformaci jako jednomu ze tří významných faktorů při utváření pojetí lidských práv. Zaměřuje se především na kalvinismus, na kterém je velice dobře viděn vliv předchozích století na politické i filosofické myšlení. Velkou roli sehrála i tehdejší doba, především sociální, hospodářský a její politický aspekt. Jak tedy se staví Komárková k jednotlivým významným událostem, co pro ni znamenají, co v nich vidí a jaký přínos, podle ní, měly pro lidská práva?

V Evropě byl začátek nové právní éry zahájen od konce 18. století, kdy se základem stala Deklarace práv člověka a občana, která byla formulována nejprve v Americe při vzniku nových států, a později přenesena prostřednictvím francouzské revoluce na evropský kontinent.

Tyto deklarace zakládají stát, který vzhledem k minulosti je nyní omezený na utilitární funkce a neplní funkcí ontologického určení člověka.⁶⁸ Prvenství ale přisuzuje deklaraci americké. V Americe vyrostl výsledek splynutí anglosaské tradice a reformačního úsilí jako myšlenka lidských práv.⁶⁹ O francouzské deklaraci se Komárková naopak vyjadřuje, že byla pojata násilně, což podle ní je opak toho, k čemu mají práva sloužit - k ochraně člověka. Ve víru vyhlášení velkých hesel začala sice revoluce, ale konec byl rovný teroru a diktatuře. Tak dopadlo pojetí lidských práv, které byly pochopeny jako povinnost a která se prosazovala násilím.⁷⁰

Proto celý život rozlišovala mezi americkou a francouzskou revolucí. Francouzská revoluce je tedy příkladem špatného pojetí práv. Sama

---

⁶⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 84.

⁶⁹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, s. 92.

⁷⁰ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, s. 93.

Komárková tedy nechápala práva jako samozřejmost, ani přirozenou vlastnost člověka, nýbrž je pojala jako úkol, který se nabízí pro každou generaci a o který se má lidstvo pokoušet. Rozpoznala totiž, že idea lidských práv nevyrostla na přímočaré sokratovsko-aristotelské tradici, ani na stoické přirozenoprávní tradici, protože lidská práva představují pro Komárkovou před-právní skutečnost a rovněž morální výzvu k tomu, aby člověk vedl spořádaný život. Ale nejen on, ba dokonce celá společnost.⁷¹ Ke konci 30. let se Komárková klonila k názoru, že pro vznik lidských práv je nutno brát na vědomí především a primárně význam americké revoluce, francouzskou pak sekundárně.⁷²

Nyní státy vzdávající se řešení otázek lidského života si položily za úkol tyto otázky, označivši je za lidská práva jako nezpochybnitelná a nezcizitelná, bránit a sebe pokládat za jejich obránce. Takový stát byl vytvořen smluvní cestou svobodných jedinců a odtržen od nábožensko-duchovní sféry. Později se omezil pouze na minimum řádu nutného pro pokojný chod lidské existence. Dále takový stát tím, že byl odtržen od sféry duchovní, již neměl ve svém čele jedince, kteří by se nedali odvolat, neboť již nebyli určeni Bohem ani Jeho vůlí, ani řádem, jak tomu rozuměl například Augustin. Podle něj vladař vládl z dovolení Hospodinova, dokud činil správně a zachovával zákony.⁷³

3.1. Vliv reformace na přirozené právo

---

⁷¹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 29-30.

⁷² KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 26.

⁷³ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 1, s. 230.

První a hlavní změnou je křesťanství v reformační podobě, a to především kalvinismus a směry odvozené z něj. Reformace se ovšem prosazovala v oblasti sociální, hospodářské, politické a právní, aby situaci pozměnila. A to je druhý prvek. Třetím a posledním je osvícenský racionalismus, který hlásal teorii přirozeného práva. Do této podoby byl reformační výsledek shrnut a takto byl pojat.⁷⁴

Reformační interpretace spočívaly především ve zbibličtění a jeho oddělení od antické filosofie. Kalvín odmítl katolické vybudované rozumové nazírání Boha a pojal Ho jako absolutní vůli.⁷⁵ Komárková primárně Kalvínem upozorňuje na konec tradičního přirozeného pojetí práva, neboť Kalvín pojal právo jako ztotožněné s Boží vůlí. Již to nebyla ona kosmická vůle, ze které se dají logicky odvodit pravidla lidského chování. Pro Kalvína je absolutní svrchovanou Boží vůlí vyjádřeno Desatero.⁷⁶ Právě Boží vůle se jeví tou, která přebírá pozitivní právo. Pochopením Boha jako absolutní vůle Kalvínem se změnilo i nazírání na celý vesmír. Prvky scholastického aristotelismu, že Bůh je něčím logicky nutným a zdůvodnitelným jako první příčina a zároveň jako poslední cíl, uzavírající v sobě hierarchii entelechií podřízených, byly i nadále v křesťanství. V takovém vesmíru se ale prvky Boží ztrácely a Bůh byl vnímán jako spíše výkonný orgán než suverénní původce.⁷⁷

3.2. Gradace práv ve prospěch lidu vůči státu

---

⁷⁴ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 84.

⁷⁵ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 84.

⁷⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 90.

⁷⁷ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 85.

Komárkové zajisté při studiu dopadu reformace na přirozené právo neunikl ani její dopad na stát. Byl to vliv na právo lidu ve vztahu k státu, a tím i na nabytí větších práv, anebo to otřásl a změnilo samotné chápání státu?

Důležitou věcí provedenou reformátory bylo, že podtrhli Boha jako volní element, a tím se rozpadla hierarchie vesmíru, kdy vše bylo v uspořádání budováno zdola nahoru. A tím se katolické uspořádání duchů, světců a andělů rovněž rozložilo. Tak se člověk octl v jedné rovině, kdy ho od Boha dělí hřích a s Bohem nesouvisí s ničím jiným než s Jeho nekonečnou milostí. Na místo metafyzických esencí nastupuje duchovní vztah s Hospodinem.⁷⁸

Na základě takových změn se pozměnilo i chápání státní instituce, kdy stát byl již brán jako postavený na smlouvě, který je již dříve vidět na izraelském národě, kde smlouvu uzavírá sám Bůh.⁷⁹ Podobně je tomu i u Augustina, kdy smlouvou jsou člověku zaručena určitá práva, zaslíbení. A desatero je právě takto pochopené v kalvinismu.⁸⁰ Stát se tak proměnil, podle Komárkové, z metafyzické existence v pouhý systém řádů pozemského života.⁸¹ Takový stát se plně odlišil od pojetí státu, jak ho navrhoval Platón a antický svět. Stát přestal být tím, kdo určuje člověka, nýbrž se stává tím, kdo brání ideály, které byly prohlášeny jako právo člověka. U Platóna by se takový způsob rovnal zkáze. Ba co víc, sám stát přestal být sakrální institucí a vše se obrátilo.

3.3. Degradace práv církve

---

⁷⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 86.

⁷⁹ AUGUSTIN. *O Boží obci*, 1, 2, Praha: Vyšehrad, 1950, 2, s. 180-182.

⁸⁰ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, 145.

⁸¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 86.

Nejen stát, ale i církve prošly při reformaci proměnou. Dříve představovala instituci, která byla na státu nezávislá a která určovala poslední určení člověka. S příchodem reformace se toto obrátilo a z církve se stala instituce, která se mohla podílet pouze na duchovní stránce jedince, neměla možnost zasahovat do sociální oblasti člověka. To náleželo státu. Tento princip, kdy se stát vymanil z moci církve a nyní jí dokonce odporuje, a tím nedovoluje podílet se na životě občanů, a kdy církve již nemá plnou kontrolu nad nimi, byl základním principem reformace. K tomu ovšem nemohlo dojít bez přirozeného práva, které je klasickým výplodem antiky, kdy přirozeným právem byl vyjádřen poměr mezi veškerenstvím a člověkem, což je klasické znění tohoto pojmu. Ten chápaly různé směry jinak, například, stoikové pojali za znak přirozeného práva svobodu a rovnost, kdy lidé stáli na jedné rovině, a stoikové se tak stali zakladateli nauky o rovnosti mezi lidmi. Tak klasické pojetí přirozeného práva, zmíněného na začátku, zdomácnělo v křesťanství skrze patristiku.⁸² Katolictví mimo nauku o mravnosti, kdy díky přirozenému právu ukázalo autonomii rozumu, se podílelo i na druhém pojetí státu, k tomu pak došlo přispěním antiky.

3.4. Vývoj vztahu mezi státem a právem člověka od antiky po reformaci

Antika obecně chápala stát jako instituci, která vedla člověka ke ctnostem. Člověk jako takový toužil po společenství, neboť sám byl nesoběstačný. Stát tak dostal rozměr instituce, která je navíc i dobrou, a proto i nutnou, je zde vidět Platónovo splynutí etiky a ontologie. Stát tak měl vyšší postavení než člověk a jeho původ tkvěl v kosmu samotném.

---

⁸² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 87-88.

Teologie se pak k takovému pojetí státu postavila kladně, když ho prohlásila lékem na hřích. K tomu ovšem došlo rovněž prostřednictvím stoiků, kteří vysvětlili disharmonii mezi tím, co představoval stát a mezi současnými sociálními poměry tím, že tyto rozdíly prohlásil za vášně člověka. A teologie prohlásila, že současný stav je důsledkem hříchu a využití moci brala jako prostředek k jeho trestání.⁸³ Takové pojetí státu ve středověku bylo stejně chápáno i v antice, kdy její struktura nese rysy ontologické struktury univerza.⁸⁴ Opět zde náleželo každému, co jeho jest. K přirozenoprávně pochopenému státu již od Platóna a Aristotele náležela smlouva, která pro ně byla tím, co pouze umožňuje založení státu, společenství. Jiný význam pro ně absolutně neměla. Opakem se ovšem stává smlouva u Římanů, kde jejím prostřednictvím pochopili vůli nejen jako prostředek k vytvoření zákonů, ale odvodili z ní rovněž suverenitu lidu.⁸⁵ Zde je Komárkovou naznačen první krok k získání práva lidem.

Jinak tomu ovšem bylo v pojetí izraelské smlouvy, kdy samotný Izrael byl dílem smlouvy s Bohem a král, vládce nesl odpovědnost za lid. Díky přítomnosti Boha a jeho účasti na smlouvě, přestává nést smlouva všední charakter. Podobné pojetí smlouvy se týká i středověku, kdy prohlášení podmiňovalo vládu krále jeho způsobem vlády.⁸⁶

Taková uspořádání států se třídí do dvou skupin- jak ho chápal scholastický realismus a druhý, který je odvozen z nominalismu, což zapříčinilo jeho pozdější profánní pochopení. Přirozené právo ve scholastice není jednoznačným pojmem a s příchodem reformace se zproblematizovalo ještě více. Byl mu přisouzen apriorní charakter, který byl dán rozumovými

---

⁸³ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 88.

⁸⁴ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, 235.

⁸⁵ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 89.

⁸⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, tamtéž.

principy. Ty učinily božskou vůli totožnou s logickými zásadami. U Kalvína neměla Boží vůle odůvodnění, neboť stejně jako i Bůh je nám skrytá, ale platila proto, že existovala. Dala se poznat skrze zjevení, které je projevem Božského práva, proti němuž může stát pouze právo pozitivní, pokud je od lidí, a které je zároveň odvozené od práva a vůle Božské. A tak se každý zákon stává projevem osobní vůle, již platí neosobní metafyzický vztah.⁸⁷ Zde se můžeme ptát, co je míněno osobní vůlí u Komárkové? O osobní vůli se Komárková vyjadřuje v biblickém rozměru. Jde o podobnost s Bohem, biblická tradice mluví o vůli a přání člověka. Je tedy tím, co vyjadřuje záměr člověka. Komárková mluví o ní v biblickém významu proto, že reflexe o vůli podle ní nemá původ a význam ani zakotvení ve filosofické stránce, nýbrž v oné biblické tradici.⁸⁸

Z reformačních bojů povstalo nové porozumění křesťanství, ale i nové pojetí státního života. Zápasili mezi sebou katolíci a kalvinisté. Oběma šlo především o spásu lidu a jejich boje byly téměř stejné, co se týče cíle, avšak liší se ve způsobu výkladu svých požadavků. Katolíci pojali stát jako organický celek a navázali tak na přirozenoprávnost. Vladař takového státu je ochráncem takových hodnot, jako jsou spravedlnost, řád, a je jeho legitimním vládcem a vzpourou, proti kterému se jeví hřích. Naproti tomu vladař-heretik není schopen zastávat funkce hlavy státu, v důsledku čehož má být zbaven svého titulu vládce. Proti legitimnímu vládcovi je pouze jeden způsob, kterým ho lze zbavit vlády. Je to pouze v tom případě, jestli nečiní v souladu se zákony. Kalvinisté vystoupili proti nim s jinou argumentací. Kladli důraz na Boží zákon a Boží ustanovení, kdy smlouva nevystupuje do popředí pouze v důsledku přirozeného společenského pŕdu,

---

⁸⁷ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 90.

⁸⁸ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe.*, 222-223.

ale jde především o akt vyjádřený Bohem k člověku zaznamenaný v Bibli.⁸⁹

Reformace pro Komárkovou představovala velkou historicky uspořádanou událost,⁹⁰ která nezapočala pro ni M. Lutherem a ani nebyla záležitostí několika osob a vydáním jejich děl. B. Komárková náležela k tradici, která se podílela na tom, aby velké křesťanské těleso bylo rozdělené. Reformace se zasloužila o udělení náboženské plurality a tolerance⁹¹ všem lidem, a to na celém evropském kontinentu. Komárková se obrátila k reformaci s cílem prokázat předpoklady lidských práv, které mimo jiné spatřovala i u Aurelia Augustina i v starozákonní racionalitě právní řeči.⁹²

3.5. Tolerance a její nezbytnost

Za dějinný zrod reformace Komárková považuje odmítnutí instituce jako poslední instance pravdy.⁹³ Takový zárodek myšlení se nejprve objevil v západní Evropě, v českých zemích ho započal Jan Hus odvoláním se ke Kristu místo od autority koncilu. Tento fakt předpokládal vnitřní svobodu, za kterou se posléze bojovalo a se kterou se pojí pravda. Ta byla doposud mocensky zajištěna a neznala tolerance – respekt k jinému názoru jako otevřené cesty k poznání pravdy.⁹⁴ Je to ten samý projev pravdy, za který bojoval statečně svými činy i Masaryk, když se zastal neznámého Žida Hilsnera nebo když zaujal kritické stanovisko v případě s rukopisy. Pro Masaryka žít takovým způsobem znamenalo žít pod zorným úhlem

---

⁸⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 91.

⁹⁰ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, s. 134.

⁹¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. O dvojím individualismu. In *Lidská práva*, s. 47.

⁹² KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, s. 134.

⁹³ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Tolerance jako podmínka života*, s. 22.

⁹⁴ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Tolerance jako podmínka života*, s. 21-22.

věčnosti.⁹⁵ Věčnost zde znamená nezpochybnitelnou, nesmrtelnou a živou pravdu, která má sloužit v životě a která je projevem života vědomého. Komárková tvrdí, že takový monopol dříve zakotvené pravdy ohrožuje nejen život jako fyzický fakt, ale duchovní i kulturní rozměr i existenci každého jedince a národa.⁹⁶ Důsledky, jsou tedy velké a cesta k nápravě je složitá. Není divu, že po skončení bojů, ba dokonce i v průběhu nových, je tolerance drahocennou zásadou společenského života.⁹⁷ Chtít pravdu znamená mít pravdu v úctě a snažit se jí dosáhnout, to s sebou nese i pochopení pro druhého člověka. Komárková upozorňuje, že takový postoj je nejvlastnější křesťanovi, neboť fakt chtění dosáhnout pravdy nevylučuje duchovní boj, který pro křesťana je v symbolu kříže na Golgotě. Je to akt učinění oběti ze sebe, nikoliv ze svých odpůrců, to představuje poznání, že tolerance povstává z respektu k druhému jako Božímu obrazu.⁹⁸

3.6. Pravda

Spolu s tolerancí vyvstává otázka po pravdě. Nejdříve Komárková hledá a ptá se, co je pravdou a určité události v životě ji nejprve přivádějí k lidskému rozumění pravdy, kdy každý člověk má svou pravdu a kdy jí rozumí každý jinak. Je to rozumění pravdy, které je spojené s řečí. Vyjadřuje míru všeho, co být má, co je pravé, co je smyslem a naplněním života.⁹⁹ Je to rozumění pravdě, které je vždy aktuální a jistým způsobem Komárková naznačuje, že je tomu tak i dobře i špatně.¹⁰⁰ Takové rozdělené pojetí pravdy nese negativní stránku proto, že je vlastně obrácen vztah

---

⁹⁵ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Pravda a tolerance. In *Tolerance jako podmínka života*, s. 30.

⁹⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Tolerance jako podmínka života, s. 21.

KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Tolerance jako podmínka života, s. 12-15.

⁹⁷ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Tolerance jako podmínka života, s. 22.

⁹⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Tolerance jako podmínka života, tamtéž.

⁹⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, s. 33.

¹⁰⁰ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, s. 33-35.

člověka a pravdy. Pravda již není objektivní a není nad člověkem, nýbrž vychází z každého člověka, kdy se stává jeho součástí. A tím je i subjektivní, ba co víc, takových pravd je mnoho, a tím Pravda přestává existovat.¹⁰¹ Kvůli takovému dualismu, je smysl života v ohrožení a Komárková dodává: „Smysl lidského života se splňuje jenom v morální oblasti, v poměru k spolučlověku a ve stále nově kladené otázce po pravdě.“¹⁰²

Podle Komárkové se smysl lidského života naplňuje v takové pravdě, kdy „lidství poznávající skrze lásku k Bohu v každém člověku Boží obraz, k němuž je povolán, takové lidství, které se má stát v každém skrze slovo tělem, to je ta Pravda, která je a být má“¹⁰³ Za ryzí příklad takové pravdy pokládá Komárková Ježíše Krista, a je dokonce ztělesněním této Pravdy. Inspiraci mimo jiné nalézají i u Masaryka, jehož činy jsou důkazem, jak lze přijít k lepšímu lidství,¹⁰⁴ a během cesty za takovým lidstvím svádí člověk boj a aby ten boj byl vyhrán, je třeba mít Pravdu rád. K tomu je nápomocná láska k lidem. A ona Pravda je zde taky synonymem lásky. Těsně s těmito pojmy je svázán pojem svobody, k níž je člověk povolán skrze nikdy neukončenou otázku po pravdě, Ta je zároveň jejich podmínkou.¹⁰⁵ Komárková dodává: „A kde není svobody, tam také nemůže být lásky, neboť láska znamená dát sebe spontánně a cele, a to není možno, když člověk sám sebou nedisponuje“.¹⁰⁶ Pro Komárkovu touto Pravdou a Láskou je sám Kristus. Ve víře v něj Komárková spatřuje novou cestu, před tím neviděnou, ale skrze službu bližním se dostává blíže na tuto cestu. Vidí

---

¹⁰¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, s. 33-34.

¹⁰² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Technická civilizace a křesťan. In *Ve světě a ne ze světa*, s. 56.

¹⁰³ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, s. 36.

¹⁰⁴ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, tamtéž.

¹⁰⁵ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, s. 37-38.

¹⁰⁶ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Jak vítězí pravda. In *Přátelství mnohých*, s. 38.

v něm zdroj síly a pokory, která se projevuje snesením vlastního kříže, který je vítězstvím.¹⁰⁷

4. Biblický základ řeči zákona/práva

Pojetí lidských práv v díle Boženy Komárkové je nerozdílně spjaté s biblickou tradicí spravedlnosti a zákona. Autorka, jak uvádí Keřkovský, je přesvědčená, že myšlenka lidských práv mohla vzniknout pouze ve společnosti, která každému člověku přiřazuje jeho důstojnost a kde spravedlnost vyjadřuje vztah nejen k člověku, ale i k Bohu. Jak ale může biblická řeč zákona/práva a spravedlnost vyjádřit a naplnit význam lidských práv pro Boženu Komárkovou v jejím díle?

Otázka po lidské spravedlnosti v té nejnutnější podobě, ale nejen po ní, ale po Boží bezmoci a kristovské vzájemné podpoře bližním, může povstat pouze tam, podle biblických autorů a mluvčích, a patří sem i Komárková, kde se Bůh zjevuje člověku skrze slovo, a to především skrze dialog. Toto se může zdát nejprve jako paradoxní, ale Bůh jeví zájem o tento svět, ačkoliv mlčí, ale dává znát¹⁰⁸ o Sobě lidem, kteří Ho vyhledávají. Člověk si může pouze uvědomit, zdá cítil přítomnost Hospodina či nikoliv. Pro křesťanské a rovněž i židovské mystiky se mlčení jeví jako problém Boží všemohoucnosti a spravedlnosti. Některým se může v důsledku Božího mlčení zdát, že Bůh buď nechce, nebo nemůže vstupovat a zasahovat. Tak potom pro filosofa, jako je, například, i Platón¹⁰⁹, Bůh, který se jeví jako nejdokonalejší vrstva ontologického systému, se jevit ani nemůže, a proto zlo se stává logickou součástí celku.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Božena Komárková a její hosté, s. 97.

¹⁰⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Čemu nás naučila válka, s. 39-40.

¹⁰⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Vesmír Platónův a Augustinův, In *Původ a význam lidských práv*, s. 15.

¹¹⁰ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 44-45.

4.1. Zařazenost Komárkové k biblickým autorům/mluvčím

To, že i Komárková patří k těmto biblickým autorům/mluvčím, svědkům, vyplývá z analýzy biblické paradoxní řeči, kdy Komárková vedla svůj Vratislavský rozhovor, dobu nedobrovolného pobytu, s Bohem. Zařadila se tak k těm, kteří uznávají působení Boha v dějinách, kdy tato působnost není vidět skrze nic jiného nebo nic jiného podobného, než skrze fakt odpuštění, nadějí, lásku a vzájemnou podporu shledanou během válečných let ve vězení mezi vězni.¹¹¹ Samotné porozumění pro onu biblickou řeč zákona se jí odkrylo až po válce, kdy opětovně přezkoumávala díla Aurelia Augustina za účelem hledání předpokladů lidských práv. V jeho dílech hledala Písmem ovlivněný voluntarismus, personalismus a transcendentalismus.¹¹² Otevřelo se jí právě zmíněné porozumění pro biblickou řeč a také problematika úlohy křesťanů ve světě.

4.2. Biblická socialita a zvěstování.

Skrze vztah k Bohu, paradoxní řeči víry a řeči biblické tradice, je projevena socialita, které začíná rozumět po zkoumání Augustina, a která se jí více otevírá. Taková socialita je projevena výše zmíněnou starostí o bližního. Odmítá tak egocentrismus a eudaimonismus. Navíc upozornila, že nebezpečí pro lidskou socialitu je v tendenci uzavírat se do skutečností, které překračují hranice smyslové zkušenosti. Proto o tom mluví jako o nebezpečí. Opakem a východiskem se jeví christocentrismus, kdy ale horizontem zůstává transcendentní rovina, která nemůže být člověkem uchopena, a tak Komárková nechce o ní mluvit prostřednictvím

---

¹¹¹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 57.

KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Čemu nás naučila válka, s. 37-39.

¹¹² KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platonova a Augustinova, s. 53.

metafyziky. Naopak vyzdvihuje, že je zde zapotřebí jiné řeči, která by vyrostla ze zvěstování.¹¹³ O funkci pomáhat bližnímu se pak vyjadřuje takto: „Křesťan... ve své orientaci na Kristovo lidství odhaluje pro sebe poznání a povolání k službě, jak ji předchozí věky neznaly, a teologie formulovat nedovedla: jako odpovědnost za svět, což znamená nikoliv především za svou spásu, ale za záchranu druhých“.¹¹⁴ Proto jí také šlo o soustředěnou pomoc bližnímu.

5. Teologická řeč zákona/práva jako klíč pro porozumění lidským právům

Aby Komárková mohla vyložit lépe zvěstování, potřebovala tak jinou řeč, kterou se jí stála teologická řeč zákona/práva., díky které se může plně uskutečnit zvěstování. Tato řeč se jí stává také tím, skrze co by bylo možné porozumět významu lidských práv společnosti. Aby k tomu tak opravdu došlo, Komárková zvolila jinou cestu, nešla ve stopách jiných myslitelů a nebyla upjata na lidskou bohupodobnost. Nýbrž ještě na počátku padesátých let upozornila na teologickou řeč, kterou využívali v Izraeli již pro soudně-právní i hospodářskou oblast. V Izraeli docházelo k využití terminů, jako jsou vina, dluh, vykoupení, smlouva.

Zvolením této řeči za předmět poukázala Božena Komárková na způsob, kterým oslovuje sám Bůh lidi. Jedná se o antropomorfní přístup¹¹⁵. Ten je důležitý z hlediska toho, že chrání člověka před chrématomorfním způsobem myšlení. Mimo jiné je důležitým a nutným způsobem vyjadřování, neboť Komárkovou bylo chtěno, aby se proniklo do určitého způsobu uvažování, aby mohla vystihnout složitost mezilidských vztahů a

---

¹¹³ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 67.

¹¹⁴ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 70.

¹¹⁵ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 250.

pokud, jak říkala, byl by to právě onen způsob, kterým by se vydobyla cesta k chtěnému způsobu uvažování, neboť teologickou řečí zákona/práva mluvili autoři/mluvčí, pak už jen zbývá pomocí této řeči odhalit původní obsah pojmů a termínů. Shledávala teologickou řeč za nejlepší způsob, jak vyjádřit mezilidskou skutečnost, rozhodně sem nezahrnovala filosofii nebo sociologii, neboť to zdůvodňuje tím, že biblické uspořádání věcí odkazuje právě na pozemskou rovinu života s myšlenkou, že vše se děje odpovědně před tváří Hospodina.¹¹⁶ Keřkovský dodává, že „taková teologická řeč měla v průběhu staletí dva významy. Za první byla taková řeč obohacena o práva římské a franské a za druhé byla převzata zvěstujícími a tlumočícími evangelium“.¹¹⁷

Podobně bylo hlášáno i reformací kalvinisty, kteří pokládali za důležitý prvek jejich reformačního¹¹⁸ hnutí smlouvu. Právě ve smlouvě se Bůh schyluje k lidem a pouze v této rovině se jím stává v určitém smyslu rovným, neboť smlouva předpokládá rovnocenné postavení obou stran již v samotném obsahu sebe samé. Taková řeč teologická počítá se smlouvou. Počítá rovněž i s podmínkami a závazky, které smlouva s sebou nese, počítá s dodržením, a nedodržením a zlem, jakožto paradoxním lidským produktem. Na druhou stranu tato řeč nemá ráda podvádění, lhaní a intriky. Je to řeč, která dává člověku svobodnou vůli, Zde je člověk osloven nejen Bohem, ale i jiným člověkem i hadem. Bůh zde promlouvá a člověk naslouchá a podle toho se pak rozhoduje svobodně, podle své vlastní vůle. Díky této je řeči člověku přiřazena důstojnost a odpovědnost, neboť člověk se zde jeví jako rovnocenný partner smlouvy. A taková důstojnost je noetického charakteru.¹¹⁹

---

¹¹⁶ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 340-341.

¹¹⁷ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 341-342.

¹¹⁸ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 89.

¹¹⁹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, 308-309.

5.1. Teologická řeč a její přínos pro pojetí práva v antice

Díky biblickým autorům/mluvčím, kteří užívali tuto terminologii, můžeme sledovat jejich způsob vyjadřování, a tak i sledovat, jak k použití této řeči docházelo i v antickém světě skrze Aurelia Augustina, který se zasloužil hlavně o rozdělení etiky a ontologie, opakem čemuž bylo charakteristické pro celý antický svět.¹²⁰ Podle Komárkové Augustin navazuje na Platonovo chápání státu, zákona a přetváří ho dost radikálně.¹²¹ Díky jeho rozlišení, které bylo vůbec první v antice, je možno spatřit, že došlo k pokroku a nezůstalo u přirozeného pojetí práva, nýbrž že tento pojem spolu s pojmem státu, zákona a jedince se mohly rozvíjet, a tak ve výsledku došlo k rozdělení mravnosti a práva.¹²²

Řeč biblických mluvčích je naplněna řečí a termíny z řeči práva. Díky takovým přejatým výrazům je pro ně lehčí vyjádřit vztah člověka k Bohu a Boha k člověku. Jak již bylo řečeno, Bůh se neukazuje člověku a už vůbec ne nikdy přímo. Přesto se mu zjevuje v mlčení a odkrývá skrze pomoc bližním, stejně tak i přes teologickou řeč práva a antropomorfní příměry. V prorocké zvěsti pak je člověku zvěstováno pojetí spravedlnosti.¹²³

---

¹²⁰ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 22.

¹²¹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Obec Platónova a Augustinova*, s. 53.

¹²² KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, s. 251

¹²³ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. *Řeč filosofické a biblické reflexe*, s. 253.

6. Racionální řeč zákona/práva a biblický základ spravedlnosti u Komárkové

Když se Komárková obrátila k hledání předpokladu lidských práv a když zároveň pochopila naléhavost problematiky zákona, začala se rovněž zajímat i o racionální řeč práva/zákona. Tato řeč pramení z teologické řeči práva/zákona, kdy teologická řeč rozvíjí řeč racionální. Racionální řeč je zakotvená v Písmu svatém. Hájí jeho smysluplnost, a ukazuje tím svou rozumnost, která je ustanovena shora. Toto mimo jiné Komárková zjistila stálým konfrontováním biblické zvěsti a její racionality s filosofickými směry. A tak zjistila i nesrovnanost a rozporuplnost v pojetí přirozené důstojnosti člověka. Proto posléze Komárková šla zkoumat díla Evropy. Nejdříve se obrátila k řecké tradici – Platónovi, Augustinovi a Ciceronovi a později i ke křesťanské tradici, kterou ovlivnili aristotelismem, biblickým voluntarismem a personalismem výše zmínění, jak poznamenává Keřkovský.¹²⁴

Pro Komárkovou je pojem spravedlnosti jedním z nejzávažnějších a nejdůležitějších. Pochopit tento pojem sám o sobě není možno, proto je třeba se odvolávat opět na bibli, kde je zakotveno pojetí spravedlností, jak ho chápe i Komárková. Keřkovský říká, že pojmu spravedlnosti bez solidarizace s bližním neporozumíme.¹²⁵ Jde zde o absurditu Kristovy oběti, v žádném případě o metafyzickou proměnu či ztrátu božství. Komárková se tak na způsob jako Kristus, neobrací k určitým motivům, ba naopak bdí a využívá biblického paradoxního způsobu vyjadřování.¹²⁶ O spravedlnosti, jak ji znala Komárková, se Keřkovský vyjadřuje, že jednak může být

---

¹²⁴ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 247.

¹²⁵ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 51.

¹²⁶ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 53.

pochopena jako individualizační princip, kdy Hospodin může projevovat hněv Boží. Takový princip je charakteristický i pro řecké komedie, jak uvádí Keřkovský.¹²⁷ Ale Komárková se jím příliš nezabývá. Pro Komárkovou je charakteristické pojetí spravedlnosti jakožto správný vztah k Bohu a k lidem a ne ve smyslu jako kosmická spravedlnost.¹²⁸ Není to spravedlnost, jak chápal Platón – každému, co jeho jest.¹²⁹

Pojem Boží spravedlnosti Komárkovou provázel celý život. Taková spravedlnost je možná pouze v Kristu. Právě díky pojetí spravedlnosti Komárková zároveň mohla být v neustálé diskuzi s filosofickou obcí.¹³⁰

Biblické pojetí spravedlnosti, které přijímala i Komárková, bylo podobného původu jako i práva. Biblickou spravedlnost spojuje Komárková s židovským pojetím spravedlnosti, což jeví správný vztah k lidem a k Bohu. A tak nás nečiní spravedlivými navždy, nýbrž se tu ukazuje spravedlnost jako dar, který je nám propůjčen, o který podobně jako o práva máme usilovat. Představuje pro člověka tedy úkol.

Biblická tradice, konkrétně projevována ve Starém zákoně, nemá žádnou pochybnost o tom, že právě Mojžiš, ale i kněží či kněz stojí u nejpůvodnějších základů a zdrojů zákona neboli Tóry. Spravedlnost vzhledem k Tóře je charakterizována jako spravedlivé vztahy, což samo o sobě ještě definici neudává, ale obsahem takové definice jsou, stejně jako i u Boženy Komárkové, správné vztahy k Bohu a k lidem. Takové pojetí spravedlnosti v hebrejské tradici stojí vysoko nad běžným chápáním a nad rovinou práva.

Vztahy pochopené ve smyslu takto definované spravedlnosti jsou řízeny nejen kněží, ale i slovem proroků, a tak v důsledku toho je nelze obsáhnout

---

¹²⁷ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 54.

¹²⁸ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 55.

¹²⁹ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. Obec Platónova a Augustinova, s. 22.

¹³⁰ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 158.

ani zahrnout do sféry práva. Taková spravedlnost nepředstavuje splynutí nebo překrytí etiky s onou rovinou práva. Taková Tóra není, ba ani nemůže být státním náboženstvím, vzhledem k Desateru. Ačkoliv, jak píše Keřkovský, náběhy k tomuto pojetí vidíme právě za Ezdráše.¹³¹ V příběhu můžeme spatřit, jak se Tóra stává součástí královského zřízení a pokud se stane, že někdo neuposlechne, bude tvrdě potrestán.

Spravedlivost zde v biblickém smyslu pojatá, platí vskutku pro všechny, dokonce i pro krále nebo vladaře, s čímž počítá větší část biblických mluvčích/autorů. Král není zákonodárcem, a tak právo platí i pro něj.¹³² Pokud se tedy stane, že vládce vystupuje s požadavkem, že jeho slovo je tím, které může rozhodnout s tím i změnit situaci, zrušit nařízení, zákon, není tomu tak, neboť vzhledem k biblicky pojaté spravedlnosti, se takový čin ukazuje jako nespravedlivý a obejití práva.¹³³

Spravedlnost v takovém případě je zabezpečená právem, ovšem právo samo o sobě rozhodně nestačí, neboť mu schází autorita. V biblickém světě měl Izrael jakožto lid určité právo, v dnešním slova smyslu podobné prezidentskému vetu. Pokud se totiž král či vládce rozhodl prosadit zákon, jehož účelem by bylo škodit, Izrael měl možnost protestovat a shledat takový zákon jako diskriminující. V takovém případě stejně jako i při reformačních bojích, kdy, ať už se jednalo o katolíky nebo kalvinisty,¹³⁴ mohl i zde v Izraeli shledán za špatného, jak píše Keřkovský.¹³⁵

Velký rozdíl, který je mezi právním pochopením spravedlnosti a pochopením biblickým, tkví ve formě „odplaty“, kdy právní pojetí se

---

¹³¹ Bible. Ezd. 7:26.

¹³² KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 103.

¹³³ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 104.

¹³⁴ KOMÁRKOVÁ, BOŽENA. *Původ a význam lidských práv*, s. 91.

¹³⁵ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 375.

pokouší o formu náhrady, zatímco v biblickém pojetí se jedná o omilostňující vztah, který dává novou šanci.¹³⁶

Zde je pro tento příklad charakteristické (což odráží mimo jiné i snahu biblických autorů/mluvčích), že se pokoušejí především o pozemská ustanovení a zákony. A to právě proto, že zakladatelem pozemských měst není Bůh, ale ten samý Kain, o kterém zde již bylo pojednáno v souvislosti s Augustinem. Neexistuje zde přirozeného zákona, není tu nic, co by oddělovalo svět lidských vztahů od sebe až směrem k Bohu.

V takovém společenství je člověk tím, kdo pojmenovává a ke komu se vztahuje bohupodobnost. Bůh je tu vždy přítomen, i když mlčky, ovšem je tu a sleduje paradoxně člověka, jak vládne světu kolem, tím, že ho pojmenovává. Vše kolem je jeví jako stvořené a je mu uděleno k vládnutí. Ale i přes to vše je člověk bezmocný a nemůže očekávat pomoc z kosmu, neboť by tak začal by být pojímán jako chrématomorfní. Dokonce i kosmu zde člověk pojmenováním vládne. V této společnosti je dbáno o spravedlnost, právo je až pozdější záležitost.¹³⁷

V nedaleké polis je tomu poněkud jinak, a právo tu vzniká prostřednictvím tragedie. Pokud ve filosofii utkvěly retardační prvky, pak se podílí na tom, že právo směřuje k přirozenému pojetí, kterému je přiřčen božský původ. Takové právo platilo všude.¹³⁸ Stalo se pozitivním. Pokud se porovná většina biblických mluvčích, tak je pozitivní právo každé a žádné tak není původu Božského.

Důležité zde je, že zákon a právo, pokud vznikají, ať už jsou pozitivní či nikoliv, jsou vytvořeny k tomu, aby usměrňovaly lidskou vůli a

---

¹³⁶ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, tamtéž.

¹³⁷ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 376-377.

¹³⁸ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 378.

vychovávaly člověka. Slouží k napomáhání organizace jak mezilidských vztahů,¹³⁹ tak i společenství.

7. Závěr

Mým cílem v bakalářské práci bylo sledování vývoje pojetí práva a státu v díle Boženy Komárkové, která se zabývala, jakým způsobem se chápalo právo v antice v dílech antických filosofů, jako jsou Platón a Augustin. A jakým způsobem se začínalo chápat v novověku. Ukázat, zda lidská práva jsou skutečně něčím přirozeným, anebo ve skutečnosti úkolem každého člověka a generace.

Cílem sledování obcí, jak je mínili tito filosofové, bylo ukázat, že některé věci, jako je rozvrstvení společnosti, úloha tříd, anebo jejich původ, byly vždy ve společnosti a měly svůj úkol k přispění k pojetí práva. S měnící se dobou, měnili se lidé i sociální podmínky života. To mělo opětovný vliv na význam a úlohu práv člověka.

Předložení výkladu událostí v novověku mělo poukázat na fakt, že se moderní pojetí lidských práv neobešlo bez právě takových událostí, které byly vedeny nejen přáním zlepšení dobových podmínek pro morální i sociální život, ale i něčím vyšším než to. Že bez toho, čím byla reformace vedena, tedy primárně láskyplným vztahem Boha k člověku, nemohly tyto události být skutečným posláním a činiteli lidských práv, jak bylo možné sledovat na příkladu francouzské revoluce.

Cílem bylo rovněž ukázat, že Božena Komárková shledala za nezbytnou součást svého bádání Boha, skrze kterého se naplňuje správný vztah k lidem a tím i naplnění a zároveň formulace skutečných lidských práv. Že takové pojetí práv nevzniklo samo od sebe, nýbrž bylo dáno právě Bohem a že autorka patří k takovému druhu lidí, kteří zvěstují a naplňují lidská práva ve svém životě a svým životem.

Téma této bakalářské práce se mi skutečně zdálo velmi zajímavým. Přimělo mě zamyslet se nad skutečným posláním lidských práv a naplnění života jako takového. Odkryl mi dosud skrytý pohled na vznik lidských práv a jejich původ i vývoj.

---

¹³⁹ KEŘKOVSKÝ, PÁVEL. Řeč filosofické a biblické reflexe, s. 383.

8. Bibliografie

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha, 1990. ISBN 80-04-25384-9.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Přátelství mnohých*. Heršpice: EMAN, 1997. ISBN 80-901854-6-0.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Sekularizovaný svět a evangelium*. Curych: KONFROTACE, 1981. ISBN 3-85770-085-8.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Lidská práva*. Heršpice: EMAN, 1997. ISBN 80-901854-5-2.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Tolerance jako podmínka života*. Heršpice: EMAN, 1999. ISBN 80-86211-09-6.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Čemu nás naučila válka*. Heršpice: EMAN, 1997. ISBN 80-901854-8-7.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Božena Komárková a její hosté*. Heršpice: EMAN, 1991. ISBN 80-900696-0-6.

KEŘKOVSKÝ, Pavel. *Řeč filosofické a biblické reflexe: problém spravedlnosti a lidských práv v díle Boženy Komárkové*. Jihlava: Mlýn, 2005. ISBN 80-86498-13-1.

PLATÓN. *Ústava*. Praha, 1996. ISBN 80-86005-28-3.

AUGUSTIN. *O Boží obci knih XXII*. Praha: VYŠEHRAD, 1950.